

Marja Boršnik

FRAGMENT O KERSNIKOVEM MLADOSTNEM
DELU*

(Problem divje rože)

»Kaj ne, kako zaljubljen sem v ta kos zemlje, na katerega sem priklenjen!« vzklikne Kersnik 26. aprila 1890 v pismu Marici Nadliškovi. Ljubezen do Brda, kjer se je 1852 rodil, kamor je zahajal kot dijak na počitnice, kjer je imel, ko so se starši spet tja preselili, svoj dom, dokler si ni tam kot notar ustvaril tudi lastnega doma, je vsekakor njegova najmočnejša in najtrajnejša, življenjska ljubezen. Ni to samo ljubezen do starinskega gradu s tipičnimi hodniki in ložami, s staroviteškim vodnjakom na dvorišču, s težko grajsko notranjščino in s častitljivim parkom z ribnikom in z alejo iz mogočnih starih dreves, marveč se v njem hkrati z vsem tem prebuja tudi ljubezen do širšega gorenjskega okolja, ki mu ga nudi razgled s tega zornega kota.

Ta Kersnikova navezanost na dom se najbolj kaže v dunajski visokošolski dobi (1870—71), ko je bil prvič odtrgan od domovine in svojcev. V pismih staršem izpoveduje silno hrepenenje po Brdu, po planinah, po domovini. Kot nesamostojen mamin negovanček se ne more znajti v tujem velemestu. Dan za dnem preži samo na njeno pismo in, če ga ni, je žalosten. V tolažbo mu je, da vsak večer piše materi vsaj nekaj vrstic, čeprav jih sproti ne odpošilja. Nenehno šteje tedne, celo dneve, kdaj se povrne domov. Koledar mu je molitvenik, kot piše materi 12. febr. 1871. Mati mu poleg telesnih dobrot pošilja tudi rože, katere ji nežni sin obsipane s tisoč poljubi spet vrača. Svoja pisma materi končuje: »Te srčno ponovno poljubljajoč in objemajoč, ostajam večno tvoj te ljubeči sin Janko.«

Z otožnostjo se spominja v nedeljskem dolgočasju nedelje na Brdu, kakršna mu je bila, kot zatrjuje 27. nov. 1870 v nemškem pismu materi, »zelo po volji«:

»Vstal sem ob ½ 10. uri, boječe pogledal na pooblačeno obličje pospravljajoče mamzele Katre, v strahu, da se bo zdaj zdaj vsula nevihta nad lenim zaspancem; zdehaje sem vzel pripravljeno sveže perilo, ga zdehaje oblekel, zdehaje zajtrkoval, brez bojazni, da bo mošnjiček za 2 šestici bolj suh. Da, takrat je bilo zelo lepo! In potem, ko sem očiščene čevlje še enkrat podvrgel skrbni oceni, sem se odpravil častitljive hoje in koraka kupovat viržinke.«

* Rokopisno gradivo, ki sem iz njega zajemala za to študijo, hrani deloma NUK, deloma pa mi ga je dal prijazno na razpolago dr. Ocvirk.

Človek, ki to bere, bi mislil, da ima pred seboj starega plesnivega filistra, toda Kersnik hiti materi zatrjevati, da je bilo to takrat, ko je bil »še neumen, majhen dečko«, kar pa da je bilo »še nedavno«, s čimer pa, če misli vse to resno in ne ironično, samo potrjuje, kako mu je vzorna nemška vzgoja tankočutne aristokratske matere pregnala zdravo mladostno razposajenost in ga vklenila v težnje po idiličnem udobju. Ta mati, ki je bila po Levčevem zatrdilu jako omikana (LZ 1897, 540), je bila, po sliki in korespondenci sodeč, mehkočutna nežna dama, ki se je v brdski samoti verjetno predajala sladkobnemu pozno-romantičnemu čustvovanju raznih nemških gartenlauberic in učinkovala na sina v duhu tedanje nemške aristokratsko-meščanske vzgoje, ki ji pomenjata največjo vrednoto udobna domačnost in rodbinska toplina. Nacionalne vzgoje mu mati ni mogla dati, pač pa do neke mere njegov ljubeznivi in — kot Levec trdi — duhoviti oče, ki je bil tipičen slovenski uradnik tedanje dobe: čeprav odločno naroden, je v rodbini, tudi s sinovi občeval v nemščini; družil se je s staroslovenskimi političnimi veljaki, zahajal redno v čitalnico, aktivno pa se v politiko ni vtikal (LZ 1897, 537, 540). Oprezen, kot je bil, je to tudi sinu odločno odsvetoval, kot je v svoji korektnosti sina svaril pred vsakršnim veseljačenjem in ga navajal k treznemu študiju.

Vso visokošolsko dobo se v Kersniku borita dve sili: sila novih liberalno-demokratskih idej — na drugi strani pa sila tradicionalne vzgoje, ki navdušenega zanesenjaka veže v oprezne birokratske okove in mu narekuje politično zdržnost in skrajno previdnost izražanja. Naj navedem tu odlomek iz pisma materi z dne 12. febr. 1871, ki je izredno značilno za njegovo takratno razpoloženje. Svoje stisnjeno dunajsko življenje primerja z Ovidovim pregnanstvom in se mu zdi, da bi mogel naposled

»še sam postati moderen Ovidius Naso, seveda brez Avgusta in njegove lepe, a prekanjene hčere. Tako pa ostanem,« pravi, »najbrž zgubljen in nespoznan ženij in bom kje na božjih ali hudičevih tleh zaklet na košček zemlje živel svoje nično in jalovo življenje, dokler ne bo nekoč res vse nič.«

Nima torej sile dejanja, da bi se iztrgal iz oklepov tradicije in zaživel svoje novo življenje, čeprav ima silo spoznanja, da mu postaja tradicija življenja, kakršno sluti kot svoje lastno bodoče životarjenje, odvrtna!

Kam pa bi tudi z vsemi lepimi idejami o napredku, umetnosti, civilizaciji, humaniteti, kam bi z vso navdušenostjo za lepo in resnično, če je vse le utopija, če vse služi le v to, da bo vničeno od krone in mitre.

Od kod ta malodušnost? Od kod nenadoma to pomanjkanje vere v razvoj? To pesimistično spoznanje pojasnjuje s sledečim:

Isti Helij, ki je nekdanj obrobil slemena Akropole s škrlatnimi večernimi žarki, isti Helij je osvetljeval krvavo bojišče mantinejsko; isti Helij, ki je razlival svoj sij ob delih kakega Fidijskega, Angela in Cellinjskega, je svetil tudi na plameneče grmade svete inkvizicije; in isti solnčni bog, kateremu je Goethe poklanjal svojo pesem, je pustil, da so se vsipali njegovi žarki na

zelene vinske gorice usužnjene Francije, tam kjer so pruske pickelhavbe stražile grob svobode, grob civilizacije.

Tu torej tiči jedro Kersnikove potrnosti! Pruska zmaga nad Francijo mu pomeni zmago nasilja nad svobodo, ki se mu zdi realizirana v takratni francoski družbenopolitični ureditvi. Kersnik torej še niti ne sluti notranjih trenj francoske kapitalistične družbene ureditve, ki še isto leto privedejo do revolucionarnega nastopa proletariata, ki prvič v svetovni zgodovini poskuša oživitvoriti svojo diktaturo v pariški Komuni. Toda že pruska zmaga ga porazi v malodušnost in v pasivnost brezdelnega molka:

To je tok sveta. Čemu bi se trudil stvar premeniti, čemu bi žrtvoval življenje in sledil nedosežnemu idealu? — In kako je pri nas? Pri nas gospoduje mitra, in kardinalski plašč zavije vse v temno noč. Tu morajo nasilna pretresenja opraviti svoje delo.

Kaj si Kersnik predstavlja pod »nasilnimi pretresi«? Revolucijo? Vsekakor pa ne veruje v sile, ki bi jo mogle izvesti, kajti:

Kaj hočemo začeti z našim ljudstvom? To ni faktor, ki bi se dal upoštevati, in naša inteligenca? Da, naša inteligenca, ta nasprotuje vsem liberalnim težnjam, uničuje literaturo, ki je vendar edino izpričevalo izobrazbe, zmožnosti in dušne moči vsakega naroda. Le tako dalje!

Zakaj bi se ljudskih revolucionarnih sil ne moglo izkoristiti za borbo proti reakciji, o tem si niti Kersnik niti kdo drug izmed naše napredne inteligence tedaj ni belil glave. Saj so menda vsi razen Levstika v začetku sedemdesetih let videli reakcijo samo v fevdalnoabsolutistični miselnosti nemške aristokracije, nemškutarjev in Staroslovencev. Proti tem pa naj bi se bojevala zlasti naša napredna buržoazija z inteligenco na čelu. Kersnik je dobro čutil, kaj bi bila tudi njegova dolžnost, vendar se javno v ta boj ni zagnal, dokler je bil tako tesno povezan z domom. Zato je v sebi občutil težo, kot da zakopava svoje talente — težo jalovega izgubljenega ženija.

»Glej, mama, take misli prihajajo v glavo človeku, ki sam samcat daleč od domovine spoznava, kaj domovina pomeni. In tu bi človek najrajši postal filister, se učil, kolikor je potreba, da se doseže službica, se potem zameknil v kakšno borno luknjo in gledal, kako postaja človek žival, dokler bi sam ne prišel tako daleč. In potem bi samo še čakal, da bi postal nič.« (Poslovenil Prijatelj, Kersnik I, 161 s.)

Takšno pot sluti bodoči avtor »Jare gospode«!

V pisateljevi ostalini se je ohranil fragment Pisma izgubljenega ženija (obj. Zbrano delo I, 325—27) — prvi del ciklično zasnovanih pisem, ki naj bi jih bil pisal fingiran Kersnikov prijatelj. Avtor se o tem mrtvem prijatelju, ki pa ni nihče drug kot on sam, izjavlja, da je bil to star dijak, ki so mu razne okoliščine zabranile pot naprej. Ostal je zgubljen ženij in geslo mu je postala pijača. Naslednja pisma pa da so zrcalo njegovega življenja.

Prvo in edino pismo je zrcalo enakega razpoloženja, kakršno je doživljal Kersnik v omenjenem pismu materi. Obupan je, ker se mu

je zrušila vera, »ne kristjanska, judovska ali mohamedanska« — to ni vera — marveč vera,

»da so vsi ljudje tvoji bratje, da se ljubijo med sabo in da jih moraš ljubiti tudi ti!« »Jaz sem jo nesel s saboj, a zgubil sem vrh nje še vse, kar je bilo upanja in ljubezni v meni. Bratoljubje jim je norost; hinavstvo je njihova prijaznost, hinavstvo njihova hvaležnost. In — vendar! —«

In vendar se vrtil! Eppur si muove!

To je refren, ki se ponavlja kot vodilni motiv v tem pismu, lahko pa bi rekli, da je vodilni motiv v Kersnikovem lastnem notranjem življenju tega časa. Izrek, ki so ga pripisovali enemu najpomembnejših osnovateljev modernega prirodoslovja Galileu, ko je bil 1633 pred inkvizicijo v Rimu prisiljen preklicati svoje znanstveno spoznanje o heliocentričnem sistemu, ki se je skladalo s Kopernikovimi izsledki in ni ustrezalo tedanji katoliški dogmatiki. Ta težko preizkušeni znanstvenik, ki je kljub vsem oviram s strani takrat vladajoče reakcije posvetil vse življenje naprednemu znanstvenemu raziskavanju, je Kersniku simbol vsega gibanja, vsega napredka, simbol pozitivne dinamike proti reakcionarni statiki, simbol revolucionarne borbe. In ta njegov legendarni izrek mu je geslo za herojstvo, s katerim se junaki napredka žrtvujejo za razvoj kljub puhloglavi samoljubnosti ostalega človeštva, ki jih upropašča.

»O Galilej!... Izrekel si sodbo sebi in človeštvu. O mož, ki ga nij enačega, tvoj čas še nij minul! Lej, saj tudi den denes, ko je hinavstvo postalo vsakemu sveto, ko je sveto vse, kar je koristno; lej, den denes bi moral stopiti duhoviti junak pred človeštvo; zruvat bi moral najvišjo cedro libanonsko in udariti ž njo po svetu, da bi se pretresel od kitajskih planin do tihega morja in govoriti bi moral strmečemu človeštvu. 'Nij tako, kakor učite vi; in ne sme biti tako.' To bi bilo 'e pur si muove'...«

Toda Kersnik sam ni bil tisti »duhoviti junak«, ki bi z libanonsko cedro udaril po pokvarjenem svetu. Ko pa se je naslednja leta najbolj odtrgal od doma, je z bičem udaril po naši klerikalno-fevdalni reakciji.

Tudi še v Gradcu, kamor se je preselil naslednje študijsko leto, je vzorno vzgojeni Janko čutil dolžnost, da poroča domov o svojem delu in vnanjem življenju in da se opravičuje za redko priliko, ki se mu je nudila, da v študentovski družbi malo poveseljači ali pa uveljavi svoje svetovnonazorsko in politično prepričanje. Če njegova poročila staršem drže — in nobenega razloga ni, da bi dvomili v njihovo verodostojnost — je živel tudi v Gradcu korektno življenje, ki ga je v glavnem posvečal študiju. Gradec je veljal že v tistem času bolj za mesto penzionistov, bil je bolj miren in idiličen od Dunaja; zato se je bolj prilegal Kersnikovi naravi. Tudi je bil bliže njegovemu domu. Odbijalo pa ga je purgarsko vzdušje, kateremu se kljub nagnjenju k udobni domačnosti ni mogel privaditi.

Da pa je začutil odpor do filistrske praznote in da je njegovo hrepenenje po Brdu utihnilo, da so postajala njegova pisma staršem hladnejša, bolj uradna in redkejša, da pa se je hkrati s tem nekoliko

rahljala tudi vez med materjo in njim, čeprav je tudi v graški dobi znala samo ona blagodejno pomiriti njegovo vznemirljivost, ima globlje korenine v Kersniku samem. Okrog 1872 se je za dve leti navezal na črnooko dekle (Marici Nadliškovi 9. avg. 1889; prim. tudi njegovo delo, zlasti pesmi). Morda je bila to hči sodnika in graščaka zaloškega gradu pri Moravčah Tekla Koširjeva, ki pa je morala vsaj čez zimo prebivati v Gradcu in se tam udeleževati študentovskih plesnih prireditev. Kot poročata urednika Kersnikovega izbranega dela brez navedbe vira, se je hotel Kersnik še kot visokošolec s tem dekletom zaročiti, a so doma to preprečili. (Fran Erjavec in Pavel Flere, Janko Kersnik, Izbrani spisi za mladino, 1924, 399 s.) Poleg tega podatka o Koširjevi, glede katere še ni bilo mogoče preveriti, koliko se ujema z graško ljubeznijo, o tej graški ljubezni doslej nimamo drugih podatkov razen tistih, ki jih sam vpleta v svoje delo in korespondenco. Naglaša njen ne ravno zmagovalno lepi obrazek, mladostno divji značaj, samoljubnost, lahkomišelnost, veselje, ki se uveljavlja v koketeriji, zlasti pa njene žive, duhovite oči (Corpus juris — opis Slavike; Na Žerinjah — opis Veronike idr.). »Vaša duhovitost, gospica,« piše v VIII. Nedeljskem pismu v Slovenskem Narodu 1873, »in čarovni svit Vaših črnih oči, to je bister vir, iz katerega pijem svojo moč; in koderkoli po svetu sem še hodil, povsod me je spremljevala plava cvetka poezije, vzbujene in gojene po jasnih žarkih, ki odsevajo od Vašega duha.«

Modro cvetko poezije — simbol romantičnega hrepenenja — postavlja torej v zvezo z njeno duhovitostjo, ki da je vir njegove moči.

Da je bil vzrok on, da sta se razšla, to Kersnik nakazuje v nekaterih tedanjih ljubezenskih pesmih, medtem ko v pripovedništvu vsaj sprva (Na Žerinjah) dolži krivde dekleta.

Značilno pa je, da se je pričel prav v času, ko se je družil s tem dekletom, najbolj borbeno s kulturnopolitičnim delom uveljavljati v javnosti. Ta modra cvetka poezije ga je toliko razgibala, da se je mogel vsaj začasno odtrgati od doma in njegove tradicionalne čustvenosti in nastopiti za tiste čase smelo in novo borbeno pot. »Ona deklica je imela Vaše oči, na katero sem mislil, ko sem pisal ona N.[edeljska] P.[isma],« piše 7. sept. 1889 Marici Nadliškovi, ki pa ni imela črnih oči — torej je sodil po izrazu, ne pa po barvi. »Ugibali so tedaj mnogo, kdo je, nekateri skoro ugenili.«

Ti Kersnikovi kulturnopolitični podlistki v Slovenskem Narodu 1873 in 1874 (prim. bibliografijo v Izbranih spisih 1924, 379) so plod prvega domačega kulturnobojnega spopada in nosijo izrazit pečat razrednega boja — boja mladega slovenskega meščanskega liberalizma s staroslovensko fevdalno reakcijo. V njih se ne kaže še prav nikakršen dvom v vrednote liberalne ideologije, marveč so izraz Kersnikove velike mladostne vere vanjo, vere, ki mu daje pogum za ta nastop. Ta vera raste v njem iz časov, ko je še na lastni koži občutil rigoroznost klerikalnega in nemškutarskega srednješolskega sistema. Že tedaj sta mu pomenili narodnost in svoboda najvišji vrednoti, kar za tisti

čas dovolj smelo naglaša celo v maturitetni nalogi. To je tista silna vera v liberalizem, ki daje mlademu Kersniku sveži elan in prožnost za borbo povsod, kjer koli se mu nudi še tako neznamna prilika — vera v ideologijo, ki v svetu zmaguje, pri nas pa jo še omejujejo s plotovi fevdalno-klerikalne miselnosti. Zato je ves Kersnikov žolč, ves njegov zasmeh naperjen proti tej miselnosti, le da jima sprva ne more dati duška in polne sprostitve drugod ko v svojih rokopisnih epigramih (deloma objavil Prijatelj, Kersnik I, 35 s., 55). Saj sta ta žolč in ta zasmeh za tisti čas tako napredna, da moreta najti sicer izdatno oporo pri Mladonemcih, zlasti pri Heineju, v slovenski javnosti pa le pri najnaprednejših predhodnikih, pri Prešernu, Jenku, Levstiku in Stritarju, medtem ko utegneta doseči pri previdnih starših sicer razumevanje, a nikakega pristanka za javno sprostitvev.

Da pa je bil Kersnikov javni kulturnobojni nastop za tiste čase svojevrsten in smel, izpričuje urednik Jurčič, ki mu vzklika v nedatiranem pismu:

»Zivio Baptista, — za zdaj še ne kolektiv! Ti si zdaj, da si si naroden filister ne more razložiti, ali si res ali ne, najpopularnejša oseba. Škoditi ti nič ne more, še koristiti. Za .c. kr.' tako nijsi in bi bilo škoda za tvoje talente. Veseli me, da imaš korajžo. ... Sicer pa zdravstvuj in baptistuj!«

Toda kmalu se je oprezni urednik, ki je imel že s Kersnikovimi prvimi podlistki Muhasta pisma sitnosti, prestrašil, da utegne takšna radikalna borbenost škodovati politiki Slovenskega Naroda. Zato avtorja svari pred radikalnostjo in pridno uporablja cenzorski nož. Sicer se je pa tudi Kersnik previdno skrival za psevdonom Baptista. Vatroslavu Holzu, ki mu je poslal gradivo za podlistek, pa piše 29. jun. 1873:

»Ako še kaj pišete, me bo jako veselilo, — primerne reči vse porabim, — zbiranja pak mi ne bote zamerili. Samo prosim Vas — prvič molčati, drugič molčati, in tretjič tudi tako; kajti ako se izve, da sem jaz pisatelj — potem bi moral za zmiraj obmolkniti. Za-sé se sicer ničesar ne bojim; pa zaradi rodbine moje bi bilo jako neugodno.« (Arhiv Slovenske Maticе.)

Tako borben, kakor je bil Kersnik v teh kulturnopolitičnih podlistkih iz 1873 in 1874, kjer napada fevdalno aristokracijo in klerikalizem, hkrati pa izpoveduje svoj pozitivistični svetovni nazor, ni bil kasneje nikoli več. Leta 1874 je dokončal študije in vstopil v državno službo v Ljubljani. Odpovedal se je »plavi cvetki« in se vključil v tradicionalno domačo miselnost, ki mu je narekovala previdnost in upoštevanje razmer. Hkrati se je vključil v napredno ljubljansko družbo ter postal kot ljubezniv družabnik in vnet plesalec središče družabnega meščanskega življenja. Seznanil se je z internatsko vzgojeno hčerjo hotelirja in posestnika Lojzko Tavčarjevo, ki se je z njo 1881 tudi poročil. Opustil je misel na odvetniški poklic in se posvetil notariatu. Leta 1880 je postal na Brdu samostojen notar in, ko si je nato ustvaril na lastnem posestvu tudi lasten dom, so se mu izpolnili vsi pogoji za ugledno, udobno življenje v domačem kraju.

S tem je splahnela tudi tista moč, ki mu je narekovala v graških letih borbo za nove vrednote, ki pa medtem za nas niso bile več nove. Sicer se tudi v podlistkih iz osemdesetih let še bori proti kulturnim in političnim nasprotnikom, toda tista borba je povečini osebna, nenačelna in drobnjakarska, kakor postaja osebno, nenačelno in drobnjakarsko vse naše kulturno in politično življenje osemdesetih let. Sredi sedemdesetih let je pri nas zaključena napredna faza liberalizma, to je tiste miselnosti, ki je najtesneje povezana z naprednim razvojem domače buržoazije. Od srede sedemdesetih let naprej zavzema ta buržoazija čedalje reakcionarnejši položaj. Izkoriščanemu kmečkemu ljudstvu se vse bolj odtuja, napredujoči proletariat spremlja z rastočo sovražnostjo. Ni golo naključje, da spada v prelomnico sredi sedemdesetih let, ko pričinja naša buržoazija zapuščati napredne postojanke, niz Kersnikovih političnih uvodnikov, ki ugotavljajo gnile razmere v sodobni domači družbi in težko gospodarsko krizo kmečkega ljudstva, ne pojasne pa globljih vzrokov za to stanje, marveč jih iščejo samo v preostankih birokratskega absolutizma in v pomanjkanju prirodnih pogojev za gmotni napredek Slovencev. Veri v liberalizem in v družbeno ureditev, ki je pogoj in izraz te ideologije, pa ostane Kersnik prej ko slej zvest, čeprav pri tem izgublja na poletu. Spričo rastočih družbenih nasprotij med našo buržoazijo in proletariatom soglaša tudi on za kompromis z reakcijo in postaja ideološko čedalje bolj bled in ozek.

Ko se je vgnezdil v topel dom, se ni več boril, marveč je le še z bolj ali manj ironično kritiko s svojega zornega kota presojal življenje.

Polagoma je zmagovala statika tradicije, opravičilo zanjo pa je bil vsaj prve čase pesimizem, ki ga izraža že v omenjenem pismu materi, pa tudi v pismu »izgubljenega ženija«; tu ga izpoveduje v podobi: samotna gorska roža, ki jo pastir presadi iz domače zemlje v lep vrt med druge rože, pogine. »To je sad mladostnih sanj,« zaključuje Kersnik to podobo.

Divja roža mu postaja simbol naprednih dejanj, ki se jim mlad človek žrtvuje in zaradi njih pogine.

Kasneje, l. 1874, je Kersnik objavil v Slovenskem Narodu ciklus črtic pod naslovom Rastreseni listi, kjer v V. črtici primerja to divjo planinsko rožo s pastirjem, ki mu je gorelo v srcu hrepenenje — »roža poezije«, ki pa je pogrešala skrbnega vrtnarja, da bi jo bil presadil, »venkaj v široki, daljni svet«. Fant pa je ostal navaden kmečki gospodar in težka življenjska borba je kot megla pokrila »s svojim morilnim plaščem divno rožo«. In spominjajoč se Prešernovih verzov o Vrbi mu vzklika Kersnik:

»Bodi zadovoljen mož s svojo usodo; kdo ve, kako bi bilo, ako bi se bil tvoj pot med svet zavil.«

Tako — najbrž podzavestno — tolaži Kersnik tudi samega sebe, in to že l. 1874 — v letu, ko se šele vrača s študij v službo domov. Saj takrat ne more še slutiti, da se vrača v svojo »Vrbo« — na Brdo, od

koder je izšel. Kljub temu zaključuje to črtico, kjer mu je divja roža le še simbol poezije, z besedami:

»Pa tožno se mi je vendar storilo za lepo divjo rožo, ki nepoznana, neobčudovana vene na nerodovitnih tleh; krog nje raste mah po skalovju in pri-
tlikavi borovec se plazi po razpoklinah.«

Kersnik je že takrat spoznal, da se more organizem uveljaviti le v okolju, ki je zanj ugodno, težko pa je vedeti, ali je kdaj razmišljal o tem, koliko je za njegov razvoj ugodno okolje, kamor se je sam povrnil. Po prvi varianti sodeč bi lahko človek sklepal, da se mu je zdelo Brdo pogoj za njegovo življenje, po drugi, da bodo ozke razmere doma ubile vse tisto hrepenenje, iz katerega bi vzrastlo delo, ki bi ustrezalo njegovim talentom.

Utegnil je imeti prav v obeh variantah. Ali je življenje statika: mir in toplina, ali je dinamika: hrepenenje, težnja po miru, toplini? Če je prvo, potem je Kersnik to v polni meri dosegel, če drugo, potem se je odrekel s tem, da je dosegel zadovoljstvo, tistemu, kar bi ga v največji meri zadovoljevalo. Če bi bilo njegovo življenje težje, polno borb in dinamike, bi bilo našlo tudi v delu bolj novih poti. Klasični primer za to sta Prešeren in Cankar.

Seveda pa temu pogoj ni samo okolje, niso samo življenjski pogoji, ki dajejo ali jemljejo človeku možnost za notranjo dinamiko, marveč predvsem človek sam, koliko ima za to dispozicij. Da pa bi se bil Kersnik v drugačnem okolju čisto drugače razvil, priča njegova velika nadarjenost. To je Kersnik vsekakor čutil, zato je opravičeval svojo premajhno dejavnost s pesimizmom: vse je puhlo in ničevno, kajti vse mine. Vseh teh neskončnih svetov v vesoljstvu nekdanj ni bilo. Nastali so iz meglenih skupin, ki so se pomikale po neizmernosti in čez tisoč in tisoč milijonov let se bo vse spet »sukalo v neskončni megleni skupini in pričelo znova stari, naravni krogotek«. Človek pa je »podoben zobu na strojevem kolesu; dokler stori svojo dolžnost, ga puste na mestu; a nihče mu ne privošči hvale. Ko se pa skrha in ne opravlja več svoje naloge, ga izmolijo in vržejo v stran. Od tod izvira tudi moderni, neplodni pesimizem. A ravno istina tega izreka bi nas morala tirati k delu, k neumornemu delu, vsakega v svojem krogu.« (Na starega leta dan. SN 1. jan. 1875.)

Ko se je Kersnik povzpел do tega spoznanja, ni odtlej več veliko ne obupaval ne filozofiral, pač pa je krepko zgrabil za delo pri tleh. Račun s problematiko lastne osebnosti je bil v glavnem urejen; zaključil se je v naslednjih letih z zaroko in poroko, predmet zanimanja mu je postajalo okolje.

Tako se je z Bujanovim Matejkom še isto leto pričelo njegovo klasično pripovedništvo — pripovedništvo kritičnega opazovalca drobnih, vsakdanjih človeških usod brez velikega hrepenenja in brez mogočnih strasti, ki jih razen epizodičnega ljubezenskega pretresa konec osemdesetih let (prim. pisma Marici Nadliškovici) najbrž tudi sam v

svoji mirni, topli idili na Brdu ni bil več deležen Sicer je kritično motril klavarno sredino okrog sebe, a se nikoli in povzpел preko nje. Žrtvoval je tradicionalnemu udobju sladke ustvarjalne muke naprednega borca.

R é s u m é

En Kersnik, pendant toute l'époque de ses études supérieures et, notamment, au cours de la première année passée à Vienne, les forces des idées libérales et démocratiques luttent contre celles de l'éducation traditionnelle qui rend l'enthousiaste progressiste esclave de la bureaucratie prudente en lui dictant une abstinence politique et une grande circonspection d'expression. Au cours des années d'études ultérieures passées à Graz cependant, le lien entre le jeune homme et sa famille se relaxe un peu. La cause en est, dans une mesure assez grande, l'amour qu'il vit à Graz et qui le secoue et le libère à un tel point qu'il réussit à se détacher, au moins temporairement, de la maison familiale et de l'atmosphère sentimentale traditionnelle. Il commence, en écrivant au cours des années 1873 et 1874, des feuilletons de caractère culturel et politique dans le journal »Slovenski narod« (Nation slovène), une carrière pour ce temps-là assez extravagante, courageuse et combattive. Ce travail de Kersnik est le fruit du premier combat culturel slovène et porte l'empreinte caractéristique de la lutte des classes — lutte du jeune libéralisme bourgeois slovène contre la réaction féodale vieille-slovène. Étant une attaque contre l'aristocratie féodale et le cléricisme et, en même temps, la confession de ses idées et opinions positivistes, ce travail de Kersnik est la profession de sa grande foi dans les valeurs de l'idéologie libérale croissant en lui déjà depuis les années de ses études secondaires. Cependant, lorsqu'en 1874 il finit ses études et entre au service de l'État, il réadopte les opinions traditionnelles de sa famille et devient le centre de la vie bourgeoise. Mais en s'étant créé toutes les conditions d'une vie respectée et confortable dans son pays natal, il abandonne la lutte pour les valeurs nouvelles et participe à la vie culturelle et politique mesquine et dénuée de principes du libéralisme slovène qui, depuis 1875, va perdant son élan et sa combattivité progressiste. La fleur sauvage qui, pour lui, était le symbole des actions progressistes pour lesquelles un jeune homme se sacrifie, manquait du jardinier qui l'aurait transplantée »dehors, dans le monde vaste et lointain«. Elle resta »inconnue et inappréciée sur le sol infécond«. Le grand talent de Kersnik témoigne que, dans un milieu et un temps différents, son développement aurait été tout autre. Ainsi, il devint le créateur classique des petites destinées quotidiennes, sans grands désirs et sans puissantes passions. Tout en observant d'un œil critique son ambiance mesquine, il ne s'éleva pourtant jamais au-dessus d'elle.